

Slimmer samen.

Kulak als venster
op de toekomst

Lannoo

Voorwoord	6
Studenten aan het woord	8
I	De universiteit in verandering
Over cultuur in de maatschappij van morgen	18
Over onderwijs in de maatschappij van morgen	30
Over duurzaamheid in mode en onderwijs	42
Over interculturaliteit, diversiteit en inclusie	54
Over zingeving en spiritualiteit in de wereld van morgen	66
II	De maatschappij in verandering
Over AI en het digitaliseringsvraagstuk	80
Over de toekomst van onze gezondheid	92
Over de toekomst van onze democratie en de rechtsstaat	104
Over het rechtssysteem van de toekomst	116
Over economie in onzekere tijden	128
III	Universiteit en maatschappij in symbiose
Over geneeskunde en het brein	142
Over de toekomst van onze voeding	154
Over de samenhang tussen geluk en economie	166
Over design door duurzaamheid	178
Over de pracht en kracht van wiskunde	190
Rector Luc Sels aan het woord	202

Wetenschap en cultuur

Tom Verschaffel & Luc Devoldere	18
Beatrijs Vanacker	26
Anne Provoost	28

Bildung en Beruf

Piet Desmet & Lieven Boeve	30
Fien Depaepe	38
Mieke Bothuynne	40

Duurzaamheid en engagement

Julie Lietaer & Evelyne Terryn	42
Dorothy Gruyaert	50
Kurt Vandenberghe	52

Inclusie en diversiteit

Rianne Letschert & Dagmar Vandebosch	54
Eline Vanassche	62
Nathalie Van Leuven	64

Zingeving en meerlagigheid

Christian De Paepe & Sofi Van Ussel	66
Wouter Druwé	74
Matthijs Roets	76

De universiteit in verandering

Vijf thema's die uitnodigen
tot een grondige reflectie

Vijf dimensies die
onze identiteit meebepalen

Vijf uitdagingen voor de
universiteit in verandering

Over cultuur in
de maatschappij
van morgen

‘Alles wat aan
Kulak gebeurt,
is cultuur’

Tom Verschaffel

Luc Devoldere

Of ze het nu met elkaar eens zijn of vol ongeloof reageren op elkaars uitspraken, professor Tom Verschaffel en classicus Luc Devoldere zijn geanimeerde gesprekspartners. Van TikTok tot martelaren uit de 3de eeuw, hoe kijken zij naar belangrijke culturele tendensen?

Jullie lopen elkaar regelmatig tegen het lijf op deze campus. Hoever terug gaan jullie persoonlijke connecties met Kulak?

Devoldere: Ik heb hier klassieke filologie gestudeerd in de jaren 1970 en daar heb ik mooie herinneringen aan. Op een kleine universiteit kom je per definitie vaak buiten de muren van je eigen faculteit en leg je veel contacten met mensen uit andere disciplines.

Verschaffel: Ik heb in Leuven gestudeerd, maar ik ben heel blij dat ik daarna hier terecht ben gekomen. De sfeer en de contacten met de studenten zijn zo aangenaam. Ik ben een beetje een ouderwetse professor, ik hou van vertellen. En voor een groep van dertig studenten staan is anders dan voor een groep van tweehonderd. Van een kleinere groep krijg je veel meer terug, je ziet aan de gezichten of iedereen mee is.

Devoldere: Zo herinner ik het mij ook. Door de kleinere groepen is er veel interactie en een minder strakke hiërarchie. Ik ben zelf geboren in Kortrijk, dus ik mag dat zeggen: West-Vlamingen en Limburgers behoren in Vlaanderen tot de periferie. Ik zeg soms met een boutade: we proberen ons op twee manieren te wreken. We gaan hard werken en geld verdienen of we gaan ons intellectueel vervolmaken. Als je niet uit Antwerpen, Brussel of Gent komt, moet je je altijd een beetje meer waarmaken. Maar ik vind dat positief. In het centrum ontwikkel je makkelijker zitvlees.

TOM VERSCHAFFEL

- °1964
- Hoogleraar Cultuurgeschiedenis aan KU Leuven en Kulak
- Doceert onder meer geschiedenis van de nieuwste tijd, geschiedenis van de geschiedschrijving en cultuurgeschiedenis
- Gefascineerd door de omgang met het verleden, met een focus op de 19de eeuw

LUC DEVOLDERE

- °1956
- Huidige voorzitter van Literatuur Vlaanderen
- Jarenlang hoofdredacteur en afgevaardigd-bestuurder van de Vlaams-Nederlandse culturele instelling Ons Erfdeel vzw
- Publiceerde talloze recensies, essays en opiniestukken in verschillende kranten en tijdschriften

We gaan het samen hebben over cultuur, niet het makkelijkste onderwerp om af te bakenen.

Devoldere: Het is inderdaad een containerwoord. Eigenlijk is cultuur alles wat een samenleving, een groep mensen, vorm en structuur geeft. Dat gaat van waarden en normen tot praktijken, van het creëren van instellingen tot manieren van gedrag.

Verschaffel: Je hebt een breed begrip van cultuur, waarbij het staat tegenover natuur. Alles wat de mens voortbrengt, van welke aard ook, is dan cultuur. In een meer enge opvatting kun je zeggen: cultuur is het geheel van producten die te maken hebben met creatie, met wat de menselijke geest voortbrengt, de kunsten in de ruime zin van het woord. Je zou kunnen zeggen dat het te maken heeft met de dingen die niet louter een instrumenteel nut hebben. Cultuur voegt een soort betekenis toe die daaraan ontsnapt.

Devoldere: De kunsten zijn natuurlijk ongemeen belangrijk voor de kwaliteit van de samenleving. Nietzsche zei: 'Wir haben die Kunst, damit wir nicht an der Wahrheit zu Grunde gehen.' We hebben kunst om niet ten onder te gaan aan de waarheid. De verschrikkelijke waarheid dat het universum leeg is en ons bestaan tot nader order zinloos. De mens geeft zin aan de werkelijkheid. Ook wetenschap en godsdienst zijn betekenis- en zingevende systemen. Ze geven vorm, structuur en zin aan het leven en de werkelijkheid.

Is een universiteit per definitie een culturele instelling?

Verschaffel: Alles wat aan Kulak gebeurt, is cultuur, want het gaat allemaal over de creatie van betekenis. Over reflectie. Het belang van cultuur is dat mensen nadenken en proberen de maatschappij en ook zichzelf beter te begrijpen.

Devoldere: Mag ik daarop in pikken? Je hebt traditioneel de geesteswetenschappen, soms ook de menswetenschappen genoemd, en de positieve wetenschappen. Het is duidelijk dat aan positieve of exacte wetenschappen of aan biomedische wetenschappen op een of andere manier een groter belang wordt toegekend omdat die een evidentere 'nut' hebben.

Verschaffel: Dertig jaar geleden heb ik een boekje geschreven samen met Jo Tollebeek, *De vreugden van*

Houssaye. Dat was een pleidooi voor de geschiedenis als 'nutteloze' wetenschap. We gaan eigenlijk in tegen het pragmatisme, dat vaak tegelijkertijd ook een presenteïsme is: het idee dat je de geschiedenis moet bestuderen *in functie van* het heden. Om het heden te begrijpen.

Devoldere: Of om bepaalde fouten niet opnieuw te maken.

Verschaffel: (*knikt*) Voor mij draait het om geïnteresseerd zijn in het verleden op een bijna belangeloze manier, je laten meeslepen door dat vreemde tijdperk. David Lowenthal, een Britse historicus, heeft daar een uitstekend boek over geschreven met een veelzeggende titel: *The past is a foreign country*.

Devoldere: (*enthousiast*) Ik citeer die zin ook graag. Hij komt oorspronkelijk uit de roman *The Go-Between* van L.P. Hartley. Die schreef: 'The past is a foreign country: they do things differently there.' Geschiedenis is datgene wat anders is, wat fundamenteel vreemd is. Dat maakt het juist interessant.

Verschaffel: Als je de geschiedenis vooral laat dienen om het heden te verstaan, dan verkort je de geschiedenis. Want dan ga je eigenlijk zeggen: iemand die het vroegmiddeleeuwse kloosterwezen bestudeert, tja, dat is veel minder belangrijk dan iemand die het ontstaan van de Europese Unie bestudeert.

‘Als je de geschiedenis vooral laat dienen om het heden te verstaan, dan verkort je de geschiedenis.’

TOM VERSCHAFFEL

‘Ontzettend veel mentale activiteiten en culturele scheppingen zijn verankerd in taal.’

LUC DEVOLDERE

Is het dan de rol van een universiteit om dat een beetje te corrigeren?

Devoldere: Uiteraard. Een hoop intelligente mensen denken na over de oorsprong van het heelal en dat onderzoek levert soms jarenlang niets op. Als dat zo is voor wiskunde en fysica, dan moet dat ook kunnen voor geschiedenis, voor filosofie en literatuur. Toch in een samenleving die die naam waardig is. Dat zijn fundamentele menselijke bezigheden. Men zegt soms van literatuur dat wie veel leest, empathischer wordt. Je kunt dat hopen, maar daar draait het zelfs niet om. Wat is het meetbare nut van fundamenteel wijsgerig onderzoek? Het gaat om die houding, om die habitus van onderzoek, van belangstelling, van interesse die inderdaad voor een belangrijk deel belangeloos is. En die daaraan juist zijn kracht ontleent. *La nécessité des inutiles*. Dat staat onder druk in een wereld die heel technisch, instrumenteel en utilitair is georganiseerd. (*snel*) Let op, dat legt ons allemaal geen windeieren. We zijn heel blij in zo'n wereld te leven. Maar we moeten dat evenwicht wel bewaren.

Verschaffel: 'Meten is weten' is een denkmodel dat komt uit de exacte wetenschappen, en dat ook steeds meer in de geesteswetenschappen wordt toegepast. Vaak legitiem, maar als je dat model toepast op literatuur, op filosofie, op het proberen te doorgronden van het verleden, dan raak je daar niet heel ver mee. Dus wij komen op voor een soort evenwicht, denk ik, in de benadering van de werkelijkheid.

De laatste jaren wordt regelmatig alarm geslagen in de media over de leesvaardigheid en het leesgedrag van jonge mensen. Merken jullie dat?

Devoldere: (*zucht*) Er is een reëel probleem met leesvaardigheid bij onze jongeren, als gevolg van een decennialange verwaarlozing van het onderwijs in talen en literatuur. Van het belang dat men hecht aan woordcultuur in het algemeen. Complexe teksten lezen en begrijpen is nochtans ontzettend belangrijk om als burger deel te nemen aan de maatschappij.

Verschaffel: Als mensen dingen niet begrijpen, baseren ze hun beslissingen vaak op te weinig infor-

matie. En dan krijg je die problemen met *fake news*. Ik maak mij daar oprecht zorgen over. Zaken begrijpen, betekenis herkennen, dat kun je alleen maar aanleren door veel te lezen, door aandachtig te kijken, door om te gaan met kunst die precies gaat over die reflectie. Als dat allemaal verdwijnt of sterk vermindert, ja, dan heeft dat grote gevolgen.

Devoldere: Mijn dochter heeft rechten gestudeerd. Ze werkt nu in Rome voor de Verenigde Naties. En ze zegt me: 'Papa, ik kan één ding heel goed: teksten lezen.' Ik heb dus hét argument voor alle taal- en letterkundeopleidingen. Hoe *belangrijk* dat is, het vermogen om teksten goed te lezen, het vermogen om de eigen taal te beheersen op een rijke manier, om accuraat en elegant te formuleren.

Is culturele bagage een must voor alle universitaire studenten, over verschillende faculteiten heen?

Devoldere: Ik vind van wel. Aan Noord-Amerikaanse topuniversiteiten wordt elke student, of die nu geneeskunde of economie studeert, geacht een soort *liberal arts*-programma te volgen. Prachtig, toch? Ik zou ervoor durven pleiten dat men elke student een curriculum aanbiedt waarin geschiedenis, filosofie en literatuur een plaats krijgen.

Verschaffel: Toen ik studeerde, hadden wij elk jaar verplicht een vak filosofie.

Devoldere: Ja, ik heb hier het vak Europese literatuur gevolgd. Er ging een wereld voor me open!

Jullie hadden het erover toen jullie daarnet binnenwandelden: sommige universiteiten bieden steeds meer vakken in het Engels aan.

Verschaffel: Persoonlijk doceer ik heel graag in het Nederlands. Ik zou nooit evenveel passie in mijn lessen kunnen leggen als ik mijn moedertaal niet zou spreken. Maar ik ben natuurlijk niet tegen internationalisering. Het feit dat Engels nu een lingua franca is, vind ik geweldig. Dat is ongezien. Latijn had vroeger die functie, maar was toch altijd voorbehouden voor een groep intellectuelen, nu is het Engels als tweede taal democratischer. Het is natuurlijk vaak steenkolenengels, maar daar val ik niet over. Het gaat om communicatie.

Devoldere: De monomanie van het Engels kan ook een probleem worden. Je krijgt stilaan doctoraten waarin enkel nog Engelstalige bronnen worden geciteerd. We mogen ons toch niet afsnijden van andere culturele, intellectuele tradities. Toen ik in 1974 aankwam op deze campus, werd ik als student klassieke filologie verondersteld om Frans, Duits en zelfs Italiaans te kennen, minstens passief. Zo kon je wetenschappelijke artikelen in die talen meenemen in je studie. De voorbije jaren neemt de kennis van het Frans en het Duits helaas af.

Verschaffel: Het verlies van het Frans is ook voor historici een enorm probleem. Je kunt de Belgische geschiedenis van de 19de eeuw niet bestuderen als je geen Frans kent. Pas op, dat is geen slechte wil van de studenten. De Franse cultuur – films, boeken, tv-programma's – komt gewoon amper tot bij hen.

Devoldere: En toch, wat onderscheidt ons van Nederlanders? Net het feit dat dat Frans in ons DNA zit. Wij zijn meebepaald door die Latijnse cultuur.

Even terug naar de talenkennis. Het wordt steeds makkelijker om teksten snel te vertalen. Kan dat een oplossing zijn voor de dalende talenkennis?

Devoldere: (*bezorgd*) Door die technologische oplossingen zal de urgentie om vreemde talen te leren verder afnemen, vrees ik, wat toch weer kennisverlies is, intellectueel verlies. Ontzettend veel mentale activiteiten en culturele scheppingen zijn verankerd in taal.

Verschaffel: Op het vlak van tekstredactie kan technologie zeker een rol spelen. Maar het informatiegehalte van pakweg ChatGPT is nog altijd heel slecht. Ik maak weleens de oefening: schrijf een tekst over mij, professor Tom Verschaffel. Dan krijg ik een biografie met boeken die ik nooit geschreven heb, een resem universiteiten waar ik nooit gedoceerd heb (*lacht*). Het is potsierlijk.

Devoldere: Maar al die systemen zullen snel beter worden. Ze zullen steeds meer gebruikt en dus gevoed worden. We moeten strategieën ontwikkelen om artificiële intelligentie zo goed mogelijk te gebruiken. Het is een sprong zoals internet er een was, zoals sociale media er een waren, in de manier

‘Ik zou ervoor durven pleiten dat men elke student een curriculum aanbiedt waarin geschiedenis, filosofie en literatuur een plaats krijgen.’

LUC DEVOLDERE

waarop we met de werkelijkheid omgaan en dus ook met informatie en kennis. En we moeten alert blijven en kritisch toetsen of onze kennis- en cultuuroverdracht gebaseerd blijft op betrouwbare informatie.

Ik vermoed dat er vandaag de dag meer studenten aan Kulak studeren die meertalig opgevoed worden.

Devoldere: Meertaligheid neemt toe in alle samenlevingen, omdat die diverser worden. Dat is uiteraard zo.

Verschaffel: Het aantal eerste talen die hier worden gesproken, groeit. Er zijn meer gemengde gezinnen, gemengde huwelijken, mensen die meertalig zijn omdat ze in een ander land zijn opgegroeid.

Devoldere: Interessant is dat je binnen je taal- en cultuurgemeenschap een gedeelde set aan culturele referenties hebt. Ik doe vaak de Bart Peeters-test: weet je wie dat is? Er zijn weinig anderstaligen die hem kunnen plaatsen.

Verschaffel: Tja, die gedeelde culturele referenties, dat wordt steeds zeldzamer, denk ik. De periode waarin televisie veel mensen met elkaar verbond, lijkt wat voorbij. Jongeren kijken online en naar internationale streamingdiensten. De compartimentering is groter.

Devoldere: Om maar te zwijgen van de TikTok-idolen. Er is zeker een versnippering, ja, een fragmentering.

Verschaffel: Daardoor krijg je ook *communities* en identiteiten die op een andere manier spelen, op basis van gender bijvoorbeeld. Jongeren uit totaal verschillende werelden kunnen op die manier toch tot eenzelfde groep behoren, ook al delen ze geen nationaliteit, religie of moedertaal.

Nu het verschijnsel TikTok genoemd is, hoe kijken jullie naar de opmars van de onlinebeeldcultuur?

Devoldere: Wij zullen de beeldcultuur als dusdanig niet culpabiliseren. Ik bedoel, schilderkunst is beeldcultuur, net als film. Maar internet heeft natuurlijk iets fundamenteel veranderd. Alessandro Baricco heeft erop gewezen dat je toch een ander soort denken hebt gekregen, zelfs een ander soort mens. (*op dreef*) Hij gebruikt de metafoor van de surfer. Toevallig is dat hetzelfde woord: de surfer op zijn plank en de surfer op het internet. Je kunt alleen maar surfen als je beweegt, want als je stilstaat, val je in het water. En je beweegt altijd net over de oppervlakte. Hij heeft met die metafoor de juiste diagnose gesteld. Snelheid en beweging, die staan centraal. Terwijl stilstand betekent: diepgang zoeken, concentratie, je tijd nemen om iets uit te zoeken.

Universiteiten gaan mee met hun tijd. Als er een panel wordt samengesteld, bijvoorbeeld, is er steeds meer aandacht voor diversiteit en voor de balans tussen mannen en vrouwen. Soms is er ophef omdat een studentenclub een controversiële spreker uitnodigt. Hoe kijken jullie naar die tendensen?

Verschaffel: Een universiteit moet niet doen alsof neutraliteit bestaat. Als universitaire instel-

ling moet je positie innemen en goed nadenken over welke signalen je geeft. Niet iedereen kan per definitie een forum krijgen op de campus, vind ik.

Devoldere: (*overtuigd*) De ergste vorm van censuur is zelfcensuur! Universiteiten pakken uit met 'academische vrijheid', 'durven denken', dat soort zaken. Maar in de praktijk zijn ze niet altijd zo moedig. Voor mij is de universiteit nog altijd de plaats waar zo vrij mogelijk moet kunnen worden gedacht. En dat schuurt, dat daagt uit, dat kan onbehaaglijk zijn. Als een hoogleraar bij elke zin moet nadenken: zou iemand ter wereld gekwetst kunnen zijn door wat ik nu wil zeggen?, waar komen we dan terecht?

Verschaffel: Goh, ik flap er tijdens een les ook niet alles uit wat door mijn hoofd schiet. Je denkt toch na over wat je zegt en over het effect dat je woorden kunnen hebben.

Devoldere: Ja, maar dat is gewoon etiquette.

Verschaffel: Wat is het verschil met zelfcensuur? Moet alles dan kunnen?

Devoldere: Ik blijf vinden dat aan een universiteit heel veel ter sprake moet kunnen worden gebracht, op een intellectueel niveau. Ontzettend veel, maar daarom niet alles.

Verschaffel: Wel, dan heb je toch altijd discussie over wat wel en wat niet. Studenten die protesteren tegen een controversiële spreker, dat mag, hè?

Devoldere: Zeker mag dat. Gelukkig gebeurt het hier zelden dat controversiële meningen geweerd worden, dat is meer iets dat je op Amerikaanse campussen ziet, net als de *safe spaces*. Kijk, een universitaire opleiding volgen, dat is voor een stuk volwassen worden. En frustraties maken deel uit van elk persoonlijk ontwikkelingsparcours. Een hoogleraar heeft de plicht om zijn studenten te prikkelen, tot denken uit te nodigen. Dat brengt risico's met zich mee. Dat kan botsen. Dat moet toch mogelijk zijn?

BEATRIJS VANACKER

- °1982
- Doctor in de letterkunde (KU Leuven)
- Tenure track docent Faculteit Letteren KU Leuven, hoofd van de opleiding Frans en hoofd van de onderzoeksgroep Franse, Italiaanse en Spaanse Literatuur KU Leuven (campus Leuven, Kortrijk en Brussel)
- Promotor van onderzoeksprojecten rond vrouwelijk auteurschap, literaire vertalers en literaire cultuur in de (Zuidelijke) Nederlanden tijdens de verlichting

‘Literatuur helpt ons uit de eigen vooringenomenheid te stappen’

Literatuuronderzoek is nooit een vrijblijvende salonbezigheid. ‘Verhalen hebben een breed maatschappelijk belang. Wie vertelt ze? Wie speelt er een rol in? Die vragen doen ertoe’, licht Beatrijs Vanacker toe. ‘Door de kracht van verbeelding brengt literatuur ons bovendien een spectrum aan vormen en ideeën bij, die ons helpen uit de eigen vooringenomenheid te stappen en ons te laten uitdagen door andere culturele en historische contexten.’ Zelf spitst ze zich toe op literatuur van de verlichting.

Europeanen noemen zichzelf graag kinderen van de verlichting, een tijdperk dat geassocieerd wordt met emancipatie en vooruitgang. Via historisch literatuuronderzoek wil Beatrijs Vanacker dieper inzicht krijgen in die periode en meer nuance brengen in het beeld dat we ervan hebben. Dat doet ze met name door in te zoomen op onderbelichte regio’s en actoren, zoals vrouwen, die a priori uit de literatuurgeschiedenis werden geweerd.

‘In onze samenleving staat letterkunde echter niet noodzakelijk bovenaan de agenda’, merkt de romaniste op. ‘Ook vanuit die blik op het verleden steun ik volledig dat we moeten inspelen op nieuwe tendensen, zoals het multimediale. Dat doen we in Kortrijk onder meer met het gloednieuwe vak audiovisuele storytelling, dat inhaakt op de noden en interesses bij studenten vandaag.’ Vanacker waardeert het zeer dat Kulak de noodzakelijke kruisbestuiving voor dergelijke vernieuwingen mogelijk maakt dankzij de kleinschaligheid van de campus en de intense interdisciplinaire samenwerking tussen collega’s. Ook de korte lijnen tussen de beleidsniveaus dragen daartoe bij. ‘Dat is geen verkooppraatje. Ik ervaar het echt zo en het is bijzonder stimulerend om zo te kunnen werken’, glimlacht ze.

Leesvaardigheid opkrikken

Een noodzakelijke voorwaarde in literatuuronderwijs is uiteraard een goede leesvaardigheid, en die gaat er helaas algemeen op achteruit. ‘Voor alle moderne talen moeten we daar in het middelbaar en hoger onderwijs werk van maken’, luidt het resoluut. Voor zichzelf ziet Vanacker dat als een belangrijke

missie. Ze trekt dan ook mee de kar, onder andere met een Erasmus Plus-project dat via het gebruik van korte verhalen in de klas zowel het leesplezier als de kritische leesvaardigheid van jongeren opkrikt.

Ook voor haar studenten aan de Faculteit Letteren haalt Vanacker samen met collega’s het onderste uit de kan om hen te doordringen van de meerwaarde van taal en cultuur. ‘Cultuurgeschiedenis en literatuur hebben aan Kulak een sterke traditie, mede dankzij de strategisch interessante ligging van de campus op de as Kortrijk-Rijsel-Roubaix. Zo hebben we een sterke onderzoekslijn, die precies de literaire cultuur uit dit soort meertalige grensgebieden bestudeert. Ook voor onderwijs is er een uitstekende

‘Met gloednieuwe vakken haakt Kulak in op de noden en interesses bij studenten.’

samenwerking met de universiteit van Rijsel. Er loopt een tandemproject dat onze studenten Frans regelmatig met elkaar in contact brengt. Ze wonen dan bijvoorbeeld samen een culturele voorstelling bij en gaan daar na afloop samen over in discussie. Voor een literatuur- en cultuuropleiding is zo’n samenwerking in de nabije regio goud waard. Dergelijke ontmoetingen maken de relevantie van taal en cultuur meteen heel concreet voor studenten.’

ANNE PROVOOST

- °1964
- Studeerde Germaanse talen aan Kulak
- Licentiate in de Germaanse filologie (KU Leuven)
- Romanschrijver, essayist en dichter
- Lid van PEN en de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde

‘Literatuur moet het opgeblazen ego niet verder oppompen’

Anne Provoost is een veelzijdig bekroonde auteur van romans en essays. Sinds 2022 publiceerde ze ook al twee dichtbundels. Steeds meer ziet ze de noodzaak om het eeuwenoude element van de obligate held in de literatuur grondig te herdenken. Lezers spiegelen zich immers aan de held, wat de indruk versterkt dat ook zij zo'n personage moeten zijn rond wie alles draait. 'Maar bedoelt literatuur niet vooral het ego te relativeren, zeker vandaag?' klinkt het.

'Als schrijver en als mens werk je altijd tussen twee polen: zelfoverschatting en zelfonderschatting', stelt Anne Provoost vast. 'Ofwel ben je het centrum van alles, ofwel maakt het niets uit wat je doet.' Als

Provoost al de hoop koesterde om iets van verandering te brengen in de wereld met de publicatie van haar roman *Vallen*, over de verleiding van extreem-rechts gedachtegoed, dan moet ze dertig jaar later constateren dat die dreiging er nog steeds is. Wat betekent literatuur dan?

'De vraag naar de toekomst van literatuur is een vraag naar de toekomst van ons allemaal, want literatuur is cultuur, en cultuur, dat zijn wij', onderstreept de auteur. 'Literatuur is altijd door de ogen van een personage naar de wereld kijken. Studenten literatuur kun je daarop wijzen. Kijken we met onze eigen, gekleurde blik naar de wereld, of met die van de ander? Het eeuwenoude dominante literaire model is er een van "de noodzakelijke held", of in het andere geval "antiheld", en dat voedt de eerste optie, de zelfoverschatting: een gevoel dat jijzelf *pivotaal* bent, de spil waar alles rond draait. En dat de werkelijkheid is zoals jij die ziet. Een gevoel dat er ook in jouw bestaan een moment moet komen waarop je windmolens moet bevechten en de wereld veranderen.'

Schrijver vs. roman

Provoost ziet die sterke focus op het ego in de gretigheid waarmee veel mensen hun eigen biografie in real time documenteren op sociale media. 'Dat neigt naar betrekkingswaan, het idee dat alles wat in de wereld gebeurt, op onszelf betrokken is en we tegenover alles een tegenwoord moeten stellen.'

'Als schrijver en als mens werk je altijd tussen twee polen: zelfoverschatting en zelfonderschatting.'

Dat een zekere mate van zelfoverschatting iets positiefs in zich draagt, met name een gevoel van verantwoordelijkheid voor de wereld en een stimulans tot zelfontwikkeling en groei, ontkent Provoost zeker niet. 'Ik ben vooral kritisch voor de neiging om het biografische prioritair te maken en gefixeerd te zijn op de schrijver achter het verhaal. Met ouder te worden voel ik daar steeds meer weerstand tegen. We zijn geobsedeerd door de maker, terwijl ik dacht dat literatuur bij uitstek mocht gaan over het gemaakte, namelijk de roman die daar ligt.'

Voor Provoost is hier een betekenisvolle rol weggelegd voor het academisch literatuuronderwijs. 'Literatuur zal de zelfoverschatting niet kunnen tegenhouden, maar kan wel het mechanisme erachter belichten. De vraag is of een opgeblazen zelfbeeld door literatuur wordt opgepompt, of juist gerelativeerd. Ik vind dat het vooral relativerend werkt en ook zo zou moeten werken.'

WWW.LANNOO.COM

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

Projectcoördinatie Kulak	Anja Follens en Piet Desmet
Projectcoördinatie Lannoo	Lies D'hondt en Nikita Vanboterdael
Vormgeving	windwaait.be
Fotografie	Wouter Rawoens
Redactie	Sofie Rycken, Paul Cobbaert, Geerdt Magiels & Frederique Vanneuville

De interviews in dit boek werden afgenomen tussen mei 2023 en maart 2024.

© Uitgeverij Lannoo, Tielt, 2024 en KU Leuven Kulak
D/2024/45/365 – ISBN 978 94 014 8884 6 – NUR 740

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Graag willen we onze oprechte dankbaarheid uiten aan alle leden van de stuurgroep om van dit boek een prachtig geheel te maken: Alexander Appelmans, Jeroen Ceuppens, Heidi Delobelle, Lies D'hondt, Klaas Fremaut, Kristien Lammertyn, Randall Lesaffer, Katrien Van Eeckhoutte, Liesbeth Van Impe, Hermien Vanoost en Tom Verschaffel. Daarnaast ook onze bijzondere dank aan alle studenten, alumni, docenten, professoren, stafmedewerkers en Kulak-sympathisanten die hun bijdrage hebben geleverd aan dit boek.